

Mladen PERAZIĆ*

GLOBALIZACIJA OBRAZOVANJA U ONLINE OKRUŽENJU

Sažetak: Resursi znanja jedne ekonomije su danas više nego ikad pod uticajem procesa globalizacije. U globalizovanom svijetu onlajn okruženja olakšan je pristup informacijama i znanju, a s druge strane su smanjeni troškovi obrazovanja. Globalizacija postaje odlučujući faktor u razvoju tehnologije i znanja u 21. vijeku. Kontroverzna obilježja globalizacije dovode do rasprava u akademskim krugovima, koji polaze od stanovišta da je to koristan proces, koji ima ključno značenje za razvoj društva i svjetske ekonomije u budućnosti, i da je on neizbježan i nepovratan, dok se drugi odnose prema njemu neprijateljski, čak sa strahom, smatrajući da globalizacija vodi prema povećavanju nejednakosti među zemljama, povećavanju nezaposlenost, smanjenju životnog standarda i služi kao kočnica na putu socijalnog progressa. Međutim, niko ne spori da je globalizacija proces koji obuhvata sve segmente razvoja svjetskog društva, a posebno obrazovanja.

Globalizacija obrazovanja utiče na jačanje reforme i prihvatanje najnovijih dostignuća nauke i tehnike. Nacionalna tijela zadužena za ažuriranje programa obrazovanja, programa obuke i stručnih škola imaju lakšu mogućnost poređenja i uvrštavanja najnovijih dostignuća u svoja dokumenta. Globalizacija je indukovala da se preporuči izgradnja nacionalnog kvalifikacionog okvira u skladu sa Evropskim kvalifikacionim okvirom. Ovaj proces podrazumijeva koherenciju sistema obrazovanja i obuke i povećanje značaja i prepoznatljivosti u inostranstvu, olakšavajući i proces mobilnosti radne snage. Uticaj globalizacije na razmjenu znanja i informacija je u današnjem internet dobu od ogromnog značaja za razvoj ljudskih resursa svake zemlje. Učenje na daljinu i postavljanje sistema priznanja obrazovnih dostignuća utiče na jačanje konkurencije i dalji razvoj ljudskih resursa u svim djelovima planete.

Ključne riječi: *globalizacija, znanje, obrazovanje, informacije, sistem obrazovanja, mobilnost radne snage, internet doba, učenje na daljinu, sistem priznavanja obrazovnih dostignuća*

* Dr Mladen Perazić, Privredna komore Crne Gore, Podgorica

1. UVOD

Globalizacija i razvoj nauke i tehnologije izazvali su velike privredne i tehničke promjene i postavili veoma velike izazove pred sisteme formalnog i neformalnog obrazovanja širom svijeta. Znanje je postalo glavnim pokretačem napretka. Rezultat toga je nužnost u stvaranju, korišćenju i širenju znanja koje zahtijeva prilagođavanje sistema i procesa koji to znanje stvaraju i koriste, posebno u savremenom dobu digitalne komunikacije. Digitalna tehnologija i onlajn okruženje su akceleratori promjena na globalnom nivou. V. Šutalo ističe da je prihvatanje koncepcije cjeloživotnog učenja uslijedilo kao odgovor obrazovnog sektora na stalne promjene koje se većom brzinom događaju u svim područjima: nauke, tehnologije, kulture i komunikacije [1]. Praćenje savremenih trendova u obrazovanju je olakšano primjenom informaciono-komunikacione tehnologije i razvojem onlajn okruženja. Peter Drucker, Hawken Paul, Paul Romer sa Stanford Univerziteta, James A. Aune i drugi istaknuti stručnjaci odavno su ukazali na nastanak i karakteristike ekonomije znanja kao posljedice globalizacije i razvoja nauke i tehnologije. Osnovna ideja koja se provlači kroz njihove radove može se svesti na to da je znanje potpuno različito od prirodnih resursa. Znanje i ideje se mogu umnožavati u beskraj, što materijalni resursi ne mogu. Materijalni resursi se korišćenjem troše, dok se znanje korišćenjem povećava. Prodamo li materijalne resurse ili ih predamo drugoj strani na korišćenje, tada se takva transakcija uvijek odvija na štetu jedne od strana. Suprotno tome, dijeljenje znanja ne samo da osigurava puko očuvanje resursa, već dovodi do povećanja obima znanja putem samog procesa razmjene. U savremenom društvu, pod uticajem globalizacije i digitalne komunikacione tehnologije, znanje se enormno dijeli, umnožava i razvija, utičući na procese razvoja kako pojedinaca tako i društva u cjelini. I. Macerinskiene i B. Vaiksnoraite smatraju da konkurentnost privrede jedino može biti zasnovana na dobro obrazovanom stanovništvu, kao i dinamičnom sektoru inovacija i razvoja. Naglašavaju da su ove komponente znanja ljudskog kapitala i tehnologije postali centralni za ekonomski razvoj. U eri globalizacije, diskurs globalizacije znanja je postao način da se ocijene novi odnosi između države društva i privrede sa sistemom obrazovanja, uvećanja, diseminacije znanja i obuka [2].

Razvoj komunikacionih tehnologija i interneta je produkovao ne samo promjenu dotadašnjeg načina komuniciranja, već je indukovao i razvoj ekonomije i ubrzao proces globalizacije. Internet je skratio vrijeme preno-

šenja informacije i omogućio njenu diseminaciju na novi način. Informacija je najtraženiji proizvod, a zahvaljujući internetu i procesima globalizacije količina dostupnih informacija je multiplikovana. Internet je univerzalno sredstvo komunikacije, koje na globalnom nivou povezuje pojedince i omogućava komunikaciju i razmjenu informacija.

Uticaj onlajn okruženja na globalizaciju obrazovanja i diseminaciju znanja je od presudnog značaja jer se pod uticajem interneta povećala raspoloživa količina znanja i informacija. Takođe je stvoren ambijent koji na jednostavan način povezuje ljude sa zajedničkim interesovanjima. Obrazovni sistemi se mijenjaju, razvijaju se novi oblici učenja, počev od učenja na daljinu pa do uvođenja novih tehnologija u proces učenja. Onlajn okruženje premošćava teritorijalne barijere i na globalnom nivou utiče na razmjenu informacija.

2. UTICAJ GLOBALIZACIJE I ONLAJN TEHNOLOGIJE NA PROMJENE U OBRAZOVANJU

U mnogim zemljama obrazovni sistemi nalaze se na prekretnici – suočeni sa sve većom potražnjom, ali i s ograničenim kapacitetom i resursima za poboljšanje pristupa i kvaliteta. Sve veća privredna važnost znanja i inovacije, rastuće oslanjanje na tehnologiju i povećana potražnja za tradicionalnim, kao i za novim vještinama, signaliziraju da globalizacioni procesi nijesu samo zahvatili sredstva/načine proizvodnje, nego i načine obrazovanja. Istraživanja ukazuju na potrebu širenja baze osnovnih digitalnih vještina kako bi one uključile informacione, komunikacione i jezičke kompetencije. Takođe se ukazuje i na potrebu uvođenja novih vještina i znanja, uključujući i ona znanja i vještine koje pojedincima omogućavaju ocjenjivanje i korišćenje znanja, autonomno djelovanje u sve kompleksnijem digitalnom, društvenom i radnom okruženju i pridruživanje socijalno heterogenim grupama i funkcionisanje u njima. Svim pojedincima potreban je jednostavan pristup učenju na cjeloživotnoj osnovi, što zahtijeva politike koje olakšavaju sisteme učenja koji će brže odgovarati na te potrebe. Kulić i Despotović navode da dominantna vizija i ideal postaje društvo koje uči. Riječ je o viziji socijalne evolucije u čijoj se osnovi nalazi cjeloživotno obrazovanje i učenje [3] i, kako vidi K. Ovesni, ovakvo stanje dovelo je do diferencijacije postojećih i stvaranja novih institucija na području obrazovanja i učenja odraslih, što je za posljedicu na opštem nivou dovelo do globalizacije i razgranjavanja sistema obrazovanja odraslih.

S globalnom privredom koja sve više pokreće znanje, zemljama je potrebno obrazovano stanovništvo koje može da stvara, prilagođava, koristi i širi to znanje. To je jedan od razloga zašto vlada i privreda moraju da transformišu sistem formalnog obrazovanja i da ih povežu s neformalnim sistemima, s ciljem stvaranja opšteg sistema učenja s visokim rezultatima, kao i da isti povežu sa globalnim trendovima obrazovanja u svijetu. Ali taj proces treba da bude dobro pripremljen jer, kako primjećuje N. Vuković, reforme obrazovanja su neminovne i neophodne (među najneophodnijim), ali one takođe moraju biti pripremljene, utemeljene, jer je riječ o najbitnijim (najsuptilnijim) čovjekovim pitanjima [4]. Ovim pitanjem se bavi i D. Šečković koji zaključuje da su zahtjevi naučnotehničke revolucije tražili i traže mijenjanje i unapređivanje sistema obrazovanja i u cjelini potrebu uvođenja permanentnog obrazovanja, dokvalifikovanja i prekvalifikovanja radne snage [5], a S. Backović ističe princip da sistem obrazovanja mora da funkcioniše na zdravim osnovama i da se odluke o pitanjima koja se tiču obrazovanja moraju donositi u krugovima koji su za to najkompetentniji, oslobođeni od bilo kakvih pritisaka [6].

Pitanje uticaja globalizacije na sve društvene pojave tema je brojnih istraživanja. Posljedice globalizacije na obrazovanje i prilagođavanje obrazovnog sistema globalnim trendovima suočava se sa brojnim izazovima. Kako se navodi u *Izveštaju UNESCO-vog međunarodnog povjereništva za razvoj obrazovanja za 21. vijek*, potrebno je suočiti se sa napetostima koje će biti najvažnije za 21. vijek [7]:

- Napetost između globalnog i lokalnog. Težnja da ljudi postaju građani svijeta, uz istovremeno očuvanje svijesti o svojim korijenima i podsticaj aktivne uloge u lokalnoj zajednici.

- Napetost između opšteg i pojedinačnog. Globalizacija kulture koja je neminovan proces, ali s druge strane potreba da se očuvaju jedinstvenosti pojedinačnih kultura i tradicija.

- Napetost između tradicije i modernog. Izazovi prilagođavanja promjenama, a da se ne zanemari prošlost.

- Napetost između dugoročnih i kratkoročnih ciljeva. Savremeni način života traži brza rješenja, a određene politike, kao što je obrazovna, zahtijevaju strpljivu, usklađenu, dogovornu strategiju reforme.

- Napetost između potrebe za konkurencijom, a s druge strane želje za jednakošću. Izazov kako uskladiti konkurenciju koja osigurava stimulaciju, saradnju koja oporavlja i solidarnost koja ujedinjuje.

– Napetost između brzog širenja znanja i ljudske sposobnosti da ga usvoji. Uskladiti aktivnosti koje imaju za cilj poboljšati život kroz znanje, eksperiment i razvoj vlastitih ličnih kultura.

– Napetost između duhovnog i materijalnog. Podsticanje pojedinaca da postupaju u skladu sa svojim tradicijama i uvjerenjima uz poštovanje pluralizma.

– Razvoj informatičkih i komunikacionih tehnologija omogućava lako kodifikovanje određenih vrsta znanja. Ovako kodifikovano znanje, redukovano na informaciju, moguće je prenijeti na velike daljine i širokom broju ljudi sa minimalnim troškovima. Elektronske mreže sada povezuju javne i privatne izvore informacija, uključujući digitalizovane podatke, knjige, naučne časopise, biblioteke, slike, dijagrame itd.

Globalizacija i digitalna tehnologija imaju veliki uticaj kako na stvaranje znanja, tako i na diseminaciju znanja kroz formalne i neformalne mreže. Internet i onlajn okruženje su umnogome olakšali ovaj proces. Znanje se u sve većoj mjeri kodifikuje i prenosi kroz računarske mreže stvarajući informacijsko društvo. Za razliku od eksplicitnog znanja koje je lako prenositi, tacitno znanje, koje je ukorijenjeno u iskustvu grupe i pojedinca, ne može se tako lako prenositi.

Dok se eksplicitno znanje može usvajati pristupom bazama podataka, čitanjem knjiga, slušanjem predavanja i pristupom knjigama, tacitno znanje se nalazi u praktičnom iskustvu i socijalnim interakcijama, te se teže prenosi. No, danas sa pojavom socijalnih mreža gdje je geografska barijera prevaziđena onlajn socijalnom interakcijom i tacitno znanje se dijeli između korisnika.

Kako je danas zahvaljujući digitalnoj tehnologiji pristup informacijama lakši, vještine pronalaženja podataka, sistematizacije nalaza, pravilne upotrebe informacija, sposobnosti rada sa kodiranim informacijama dobijaju posebnu važnost na tržištu rada, posebno u kontekstu sposobnosti odabira relevantnih podataka i informacija, odbacivanja nepotrebnih i prepoznavanja veza između informacija, interpretacija i dekodiranje istih.

N. Samardžić ukazuje da je uloga škole u savremenom društvu drugačija nego u ranijim periodima. Informacije i znanje dolaze iz više izvora. Pojmovi kao video-civilizacija, kompjutersko društvo, masovni mediji, odražavaju realnost u kojoj su tehnički izumi stvorili nove puteve pristupa znanju [8]. Ovaj pristup nalazimo i kod P. Gazivode koji zaključuje da se sredstva masovnih komunikacija javljaju kao dodatni činilac čitavoj skali faktora značajnih za vaspitnoobrazovnu djelatnost u određenoj

društvenoj zajednici i da je ta aktivnost sredstava masovnih komunikacija u toj sferi društvenog rada samo dodatna komponenta prakse koju inače uzimaju subjekti vaspitnoobrazovnog procesa kao isključiv domen svojih aktivnosti koji je povezan u školski sistem i čitavu skalu međusobno povezanih institucija koje čine širi društveni sistem [9].

Kako se navodi u *Izveštaju UNESCO-vog međunarodnog povjereništva za razvoj obrazovanja za 21. vijek*, informatičke i komunikacione tehnologije bez sumnje mogu za sve ljude značiti stvarno sredstvo kontakta s neformalnim obrazovanjem i postati jedan od najvažnijih sistema društava koje uči, u kojem će različite faze procesa učenja biti ponovo osmišljene. Razvoj ovih tehnologija, vješta upotreba koja osigurava trajno širenje znanja omogućava redefinisavanje uloge i funkcije obrazovnog sistema u konceptu cjeloživotnog obrazovanja [7].

3. GLOBALIZACIJA OBRAZOVANJA I RESURSI ZNANJA

Privreda zasnovana na znanju je ona u kojoj stvaranje i korišćenje znanja i ideja imaju presudnu ulogu za sticanja bogatstva. Ekonomski procesi kroz koje se stvara i distribuira novo znanje imaju ključnu ulogu u privrednom rastu. U kontekstu ekonomske misli možemo razlikovati pojmove podataka, informacija i znanja, pri čemu podaci predstavljaju činjenice prikupljene i stavljene na raspolaganje u eksplicitnom obliku, informacija se javlja kad se podaci stavljaju u neki kontekst, a znanje je upotreba tih informacija.

Znanje se u Websterovom rječniku definiše kao činjenica ili stanje da se nešto zna i stiče kroz iskustvo ili asocijaciju. Ono se opisuje kao set modela koji opisuju različita svojstva ili ponašanja u određenoj oblasti. D. Savićević ističe da ako se polazi od činjenice da je znanje nešto što je već naučeno, što se odgovarajućim putem prenosi drugima, dolazimo do zaključka da su znanja ukorijenjena u kulturu društva i društvenih odnosa. Znanja od kojih se sastoje programi predstavljaju izbor iz sume znanja akumuliranog u okviru kulture jednog društva [10].

Znanje je svuda prisutno, ono se nalazi u ljudima, procesima, dokumentima, sistemima, kulturama. To je obnovljiv i neiscrpan resurs koji se dijeljenjem umnožava, razvija i akumulira kroz iskustvo ljudi.

Zemlje tržišne privrede više od 50% društvenog bruto proizvoda stvaraju na bazi znanja, odnosno intelektualne svojine. Stručnost ljudi je od kritične važnosti. Iz tog razloga je i vrijednost preduzeća najviše sadržava

na u onome čega nema u poslovnim knjigama u intelektualnom kapitalu. Ne proizilazi više vrijednost preduzeća iz stvari već iz znanja, umijeća, odnosno intelektualne svojine ili stručne kompetencije. Vrijednost organizacije u današnjem poslovanju uglavnom je utemeljena u znanju i intelektualnom kapitalu firme. Finansijski kapital u budućnosti se kalkuliše na osnovu nematerijalnih kategorija kao što su: konkurentna pozicija, podaci o rastu, imidž brenda, sposobnost ulaznja u partnerske odnose s drugim kompanijama, potencijal za inoviranje, menadžerska praksa, kompetencije zaposlenih, odnosi, kupci.

Znanje pretpostavlja da pojedinci stupaju u interaktivne odnose, bez čega nema uvećanja niti transfera znanja. Tako u preduzeću i organizacijama, pojedinci uspostavljaju mrežu odnosa koja je od izuzetnog značaja za jačanje znanja i njegovu raspodjelu

Resursi znanja jedne ekonomije su danas više nego ikad pod uticajem procesa globalizacije. Kako ukazuje D. Đuričin, globalizacija je novi politički i ekonomski poredak. U ekonomskom dijelu globalizacija pruža nove mogućnosti razvoja na bazi masovne primjene tehnoloških inovacija na proširenom i liberalizovanom tržištu [11].

Smanjen je jaz u dostupnosti znanja i informacija, smanjeni su troškovi obrazovanja jer je globalizacija odlučujući faktor u razvoju tehnologije i znanja u 21. vijeku. Kontroverzna obilježja globalizacije dovode do rasprava u akademskim krugovima. Rasprave polaze od stanovišta da je to koristan proces, koji ima ključno značenje za razvoj svjetske ekonomije u budućnosti, i da je on neizbježan i nepovratan, dok se drugi odnose prema njemu neprijateljski, čak sa strahom, smatrajući da globalizacija vodi prema povećavanju nejednakosti među zemljama i njihovim granicama, povećavanju nezaposlenost, smanjenju životnog standarda i služi kao kočnica na putu socijalnog progresa. Međutim, i jedni i drugi su bez čvrstih argumenata i jasne vizije o njenom daljem toku i krajnjim posljedicama po ukupne odnose i procese u svijetu, ali niko ne spori da je globalizacija proces koji obuhvata sve segmente razvoja svjetskog društva [12].

Kako se navodi u *Izveštaju UNESCO-vog međunarodnog povjereništva za razvoj obrazovanja za 21. vijek*, ljudi su danas rastrgnuti između globalizacije čije manifestacije gledaju oko sebe, a kadšto ih moraju otrpjeti, te svoje potrage za korijenima, referencama i osjećajem pripadništva [7].

Kad kulturno različite grupe dođu u kontakt jedne sa drugima, one će imati uticaj jedna na drugu, na njihove socijalne strukture, političke procese i vrednosni sistem [13]. Tako Muyong Won Suhr ističe kako na pragu

21. vijeka vidimo da svuda u svijetu postoji prijevka potreba da javnost dobije konstruktivne informacije i da se obrazuje kako bi se rapršile dileme u vezi sa budućnošću. On ističe da svjetski narodi moraju živjeti zajedno, željeli to ili ne, i da se u tom smislu moraju obrazovati budući građani svijeta, i da je u tom smislu izuzetna važnost otvorenog sistema obrazovanja [7].

Nema jedinstvene prihvaćene definicije globalizacije. Globalna povezanost i međuzavisnost utiču na ubrzanje ekonomskih, političkih, kulturnih, ekoloških i društvenih promjena. Sam koncept globalizacije se može razumjeti, s jedne strane, kao proces permanentnog tehnološkog napretka, univerzalizacije ili čak amerikanizacije svijeta, koji nužno nacionalne ekonomije svodi na lokalne jedinice, pri čemu se proglašava smrt nacionalne države, njenog suvereniteta i autonomije. U literaturi nalazimo četiri osnovna shvatanja globalizacije:

- svjetskosistemski pristup;
- model globalne kulture;
- model globalnog društva;
- model globalnog kapitalizma.

Globalizacija otkriva široke mogućnosti za istinski svjetski razvoj, iako je tempo njene rasprostranjenosti neravnomjeran. Proces integracije u svjetsku privredu u nekim zemljama ide brže nego u drugim. U zemljama koje su uspjele da se uključe u integracione procese primjećuju se brži tempo rasta privrede i smanjenje siromaštva, kao što je to evidentno u evropskim integracionim procesima. Takođe, politika spoljne orijentacije donijela je ubrzan razvoj i blagostanje značajnom dijelu Istočne Azije, potpuno preobrazivši taj region, koji se posljednjih 40 godina nalazio među najsiromašnijim u svijetu. Sa druge strane, povećan životni standard omogućio je i veći razvoj demokratije i kretanja naprijed u rješavanju takvih ekonomskih problema kao što su zaštita životne sredine i poboljšanje uslova rada.

Kao rezultat globalizacije, liberalizacije tržišta i tranzicionih reformi, otvorio se prostor za ulazak međunarodnih, regionalnih i globalnih kompanija na svjetsko tržište. B. Rakita ističe da je svijet postao jedinstveno tržište i u skladu sa njegovim ukupnim potrebama koncipiraju se i organizuju sve poslovne aktivnosti [14]. Transnacionalne korporacije, globalni strateški timovi i savezi nosioci su novih razvojnih trendova i zahtjevnosti radnog mjesta, što je i direktno povezano sa obrazovanjem i obukom ljudskih resursa te zemlje. Međunarodni tokovi *know-how* doprinose premošćavanju razlika u tehnologiji distribucije između pojedinih zemalja [15]. S druge strane, ne treba zanemariti ni socijalnu posljedicu globalizacije u vidu

„odliva mozgova”, koja ima negativan uticaj na društvo u kojem je ova pojava prisutna. Visokoobrazovani ljudi svojim znanjem i radom doprinose povećanju stepena razvoja zemlje, njene proizvodnje i cjelokupnog životnog standarda. Njihov odlazak uzrokuje usporavanje ili čak nazadovanje privrede matične zemlje, dok donosi napredak privrede zemlje u koju su otišli.

Osnovne karakteristike globalnog svijeta [16].

– Uprkos smanjenju barijera u trgovačkim tokovima, samo tržište kapitala se javlja istinski globalnim. Samo kapital bez prepreka migrira u mjesta koja su mu najbolja za primjenu. A kapital izlazi, ne iz siromašnih zemalja Juga, već se prelijeva iz sefova bogatih zemalja Sjevera. Kapital se nalazi u rukama banaka, velikih trustova, konsultativnih kompanija, korporacija sjeverne polulopte: 81% direktnih investicija odlazi na zemlje sa visokim životnim standardom – SAD, Britaniju, Njemačku, Kanadu. U tim zemljama koncentracija kapitala povećala se za četvrt vijeka za 12%.

– Ne daje se svakoj zemlji šansa da bude dio privilegovanog sistema. Ali praktično sve države stavljene su pod pritisak – one su dužne da se adaptiraju izazovu globalizacije, prema nivou najuspješnijih proizvođača među svjetskim kompanijama, što naročito potencira značaj koje obrazovanje ima u tom procesu. Globalizacijom praktično nijesu zahvaćene Afrika, skoro sva Latinska Amerika, cio Bliski istok (sa izuzetkom Izraela), ogromni prostori Azije. Principi slobodnog svjetskog tržišta primjenjuju se na odabran način. Globalizacija može biti uzrok brzog razaranja i odlaska na začelje svjetskog razvoja zbog sve veće konkurencije. Pod njenim uticajem države postaju objekti oštrih i brzih ekonomskih promjena.

– Podanici se u svojim zemljama osjećaju nezaštićenim pred naletom novih ideja, koje su suprotne po značenju glavnim dogmama nacionalnih vlada. Bogatstvo kod vlasnika tehnologije i resursa niče bukvalno pred očima, ali takođe brzo i pada ukoliko vlasnik „omekša” i ukoliko se usudi da žrtvuje sopstveni identitet. Direktno strane investicije ne daju uvijek plodotvorne rezultate. I oni koji su istrajno naglašavali mogućnosti investitora sad mogu da uvide da tim gigantskim korporacijama nijesu neophodni inicijatori ekonomskih promjena, već očuvanje nerazvijenosti. Transnacionalne korporacije grade unutrašnje strukture koje pojačavaju unutrašnju socijalnu nejednakost, omogućavajući i ostvarujući u datoj zemlji nepotrebnu proizvodnju i nepotrebnu tehnologiju. Isključivanje cijelih društava iz procesa globalizacije povećava rizik od etnonacionalnih konflikata, terorizma, ratnih konflikata.

– Teško je poricati da priliv kapitala daje zemljama u razvoju nove mogućnosti i da im se pružaju nove šanse. Između 1990. i 1997. godine finan-

sijski tok sredstava iz razvijenih zemalja u zemlje u razvoju povećao se dramatično – od 44 milijarde dolara do 244 milijarde dolara. Skoro polovinu tih sredstava predstavljale su direktne strane investicije što, moglo bi se reći, daje zemljama primaocima šansu. Ali ubrzo se saznalo da ogromne sume odlaze jednako brzo kako i dolaze, ukoliko situacija u datoj zemlji počne da gubi svoju privlačnost. U kratkom vremenskom periodu zapadni privatni kapital napustio je sredinom 1997. godine Tajland, zatim Južnu Koreju, zatim Indoneziju, izazvavši u tim zemljama šok nacionalnih razmjera.

David Held, Anthony McGrew i Anthony Giddens [17] iznose nekoliko dimenzija globalizacije:

1) ekonomska dimenzija – internacionalizacija kapitala, proizvodnih odnosa i klasa, praćena monopolizacijom tehnologije i finansijskog kapitala omogućila je posredstvom tržišne konkurencije intenzivno planetarno povezivanje svih činilaca privrednog života;

2) društveno-institucionalna dimenzija – zamjena naturalne i patrijarhalno-agrarne civilizacije prevladavajuće robnim odnosom i otvorenim građanskim društvom;

3) infrastrukturna dimenzija – sve brže i svestranije strukturalno povezivanje sve većeg broja društava, kapitala, robe, usluga, radne snage i informacija na velikim udaljenostima gdje internet i rad na daljinu imaju značajnu ulogu;

4) politička dimenzija – kriza međunarodnog pravnog suvereniteta i unutrašnje legitimnosti nacionalne države, formiranje regionalno-svjetskih institucija upravljanja, sve veći uticaj transnacionalnih i nadnacionalnih institucija, kao i „kanalizacija” modela zapadne demokratije na svjetskoj sceni;

5) ideološko-kulturna dimenzija – ideologija u vidu moćne svjetske industrije svijesti postala je ključna poluga globalnog poretka moći. Njoj pripadaju masovni mediji, veliki dio kompjuterske industrije, obrazovanja, nauke i umjetnosti koji dobijaju industrijski karakter i vrše difuziju zapadnog sekularnog smjera i kulturnih obrazaca;

6) vojna i geostrateška dimenzija – smjena bipolarne strukture unipolarnom strukturom organizovanja fizičke sile s tendencijom stvaranja fronta vojne hegemonije dominantnih svjetskih sila, te novih načina odobravanja i ozakonjenja militarizacije;

7) ekološka dimenzija – svjetska opasnost od ekološki destruktivnog načina proizvodnje (iscrpljivanje sirovina, zagađenost, klimatski poremećaji) koja dovodi u pitanje opstanak svijeta.

Globalizacija je kontroverzna pojava koja iznova uređuje odnose u savremenom svijetu i postavlja novu hijerarhiju. Sve manji dio svijeta postaje sve bogatiji: zemlje G 8 čine tek 15 odsto svjetskog stanovništva, ali proizvode više od 50 odsto svjetske proizvodnje (22.963: 40.700 milijardi dolara) i posjeduju 85 odsto svjetskog bogatstva. Nasuprot njima, na drugom kraju skale dvije milijarde ljudi je gladno, svaki četvrti stanovnik planete živi od jednog dolara dnevno, a od gladi umire sto hiljada ljudi dnevno. Demografski i socijalni problemi enormno rastu, stanje prirodnih resursa, vode, kiseonika, zagađivanja i sl. kreću se ka riziku ratnog uništenja čovječanstva i planete. Pod dejstvom ovih protivvrječnih sila buknuili su nacionalni, vjerski, kulturni i politički konflikti. Očekivanja da će krajem hladnog rata nastupiti detant, zaokret ka miru, razoružanju i demokratskoj integraciji nijesu se obistinila, kako navodi prof. dr J. Trkulja [18].

Krajem devedesetih godina XX vijeka, 200 najbogatijih ljudi svijeta su udvostručili vrijednost svoje imovine za svega nekoliko godina. Imovina trojice najbogatijih ljudi svijeta premašuje BNP svih najsiromašnijih zemalja svijeta sa preko 600 miliona stanovnika. Jedan procenat najimućnijih ima veći prihod nego 57% najsiromašnijih. U tom periodu 20% svjetske populacije na vrhu tabele po prihodima ostvarilo je 82% svjetskog izvoza, 68% stranih direktnih investicija i 93% internet priključaka. S druge strane, u ekstremnoj bijedi živi 1,2 milijarde ljudi [19].

4. GLOBALIZACIJA OBRAZOVANJA I ONLAJN OKRUŽENJE U CRNOJ GORI

Globalizacija utiče na jačanje reforme i prihvatanje najnovijih dostignuća nauke i tehnike. Nacionalna tijela zadužena za ažuriranje programa obrazovanja, programa obuke i stručnih škola imaju lakšu mogućnost poredjenja i uključivanja najnovijih dostignuća u dokumenta. Globalizacija je indukovala da se preporuči izgradnja nacionalnog kvalifikacionog okvira u skladu sa *Evropskim kvalifikacionim okvirom*. Ovaj proces podrazumijeva koherenciju sistema obrazovanja i obuke i povećanje značaja i prepoznatljivosti u inostranstvu, olakšavajući i proces mobilnosti radne snage.

Prof. dr D. M. Savićević govori o uticaju globalizacije na obrazovanje i obrazovanje odraslih i navodi da više savremenih autora u oblasti andragogije (Thomas 1986; Ploman 1986; Bhola 1997; Korsagaard 1997; Comelian 1997) razmatraju problem globalizacije u odnosu na obrazovanje i učenje odraslih. On ističe da je pojam globalizacija korišćen i na UNESCO-

vim konferencijama o obrazovanju odraslih, da bi na Petoj međunarodnoj konferenciji o obrazovanju i učenju odraslih 1997. godine, to bio jedan od najčešće korišćenih [10]. D. Ž. Marković ukazuje na činjenicu da uporedo sa globalizacijom društva, sa stvaranjem svjetskog društva, sa stvaranjem na planeti Zemlji, u određenom smislu jedinstvenog ekonomskog, političkog i kulturnog prostranstva dolazi i do globalizacije obrazovanja [21].

Kada je u pitanju stanje informaciono-komunikacione tehnologije u Crnoj Gori, podaci govore da nije na zadovoljavajućem nivou. Od 194.000 domaćinstava televizijski priključak ima 75% domaćinstava, a internet 47%. Više od polovine domaćinstava nema pristup internetu. Da bi se razvijala digitalna kultura potrebno je, prije svega, obezbijediti odgovarajuću infrastrukturu i olakšati pristup onlajn mrežama. U obrazovnim institucijama pozicija ICT-a nije odgovarajuća sa ulogom u savremenom društvu. Informatički sadržaji nijesu u dovoljnoj mjeri zastupljeni na svim nivoima obrazovanja. S druge strane, Crna Gora ulaže napore da se to poboljša. Na nivou države donesena je *Strategija razvoja informacionog društva od 2012. do 2016. godine, Akcioni plan za razvoj e-Governmenta do 2016*, kao i zakonska legislativa koja se odnosi na elektronsku trgovinu, elektronske komunikacije, informacionu bezbjednost, elektronski potpis, elektronski dokument, elektronsku upravu itd.

Za realizaciju *Strategije razvoja informacionog društva* potrebno je i edukovano stanovništvo. U tom smislu, a shodno *Strategiji o uvođenju ICT-a u obrazovni sistem Crne Gore* ulažu se napori da se ICT uvede u sve nivoe našeg obrazovnog sistema.

Obrazovanje učenika o ICT-u počinje u 6. razredu osnovne škole kroz predmet informatiku, koja se izučava 2 časa nedjeljno. Takođe su raspoloživi i izborni predmeti kao što su: računarska obrada i dizajn teksta, izrada i obrada slike i fotografije, izrada multimedijalnih prezentacija, uvod u programiranje. U srednjoj školi se izučava predmet informatika dva časa nedjeljno, kao redovni predmet, a izborni predmeti su računarske i veb-prezentacije, poslovna informatika, algoritmi i programiranje,

U visokom obrazovanju studijski programi za ICT se izučavaju na Univerzitetu Crne Gore – na Elektrotehničkom fakultetu i Prirodno-matematičkom fakultetu; Univerzitetu Mediteran – na Fakultetu za informacione tehnologije i na Univerzitetu Donja Gorica na Fakultetu za informacione sisteme i tehnologije. Privatni izvođači obuke realizuju veliki broj kurseva za zaposlene s ciljem unapredjenja njihovih ICT vještina.

U novom *Izveštaju svjetskog ekonomskog foruma o konkurentosti u oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija* Crna Gora je pala za dva mjesta i nalazi se na 48. mjestu među 144 rangirane zemlje. Sve ovo nam ukazuje da postoji još dosta prostora za unapređenje ICT znanja, vještina i kompetencija naših građana, da bi bili u stanju da povlače i koriste informacije iz onlajn okruženja.

5. ZAKLJUČAK

Uticao globalizacije na razmjenu znanja i informacija je današnjem dobu interneta od ogromnog značaja na razvoj ljudskih resursa svake zemlje. Takođe utiče kako na konkurenciju u ponudi obrazovanja, tako i na ujednačavanje ponude i kvaliteta. Pojedinaac može da bira izvođača obuke. Učenje na daljinu i postavljanje sistema priznanja obrazovnih dostignuća utiče na jačanje konkurencije i dalji razvoj ljudskih resursa u svim djelovima zemaljske kugle. Rodolfo Stavenhagen objašnjava da globalizacija dovodi proizvođače i potrošače sa različitih kontinenata i regija u funkcionalni međuodnos i u tom smislu multikulturalno obrazovanje će biti ono koje će se u isto vrijeme obraćati zahtjevima globalne i nacionalne integracije, kao i specifičnim potrebama kulturno različitih zajednica i u ruralnom i u urbanom okruženju [7].

Onlajn okruženje i digitalna tehnologija su danas neozabilazni u svim segmentima društva. Razvojem digitalne tehnologije i internet kulture prevazilaze se geografske prepreke, ubrzava se komunikacija, dijeli se znanje i afirmišu se kvalitetni neopipljivi parametri kao što su inovacije, intelektualni kapital, informacije, naučna dostignuća itd. U globalizovanom svijetu onlajn okruženje omogućava obrazovnom sistemu, a i pojedincu, da se lakše uklopi u svjetske tokove, da lakše pristupi informacijama koje su mu potrebne i da lakše skladišti i povlači informacije s kojima radi.

Proces obrazovanja prije interneta i nakon pojave ICT-a nije isti ni u formalnom, neformalnom, ni u informalnom obrazovanju. Onlajn komunikacija i razmjena iskustava je postala svakodnevnica. Informacije se geometrijskom progresijom stvaraju i dijele. Proces edukacije je osavremenjen, a informalno sticanje znanja olakšano. Globalna komunikacija je omogućila da informacije lakše dolaze u posjed pojedinca i nije potrebna nikakva društvena uslovljenost za ulazak u onlajn prostor.

Svjedoci smo uticaja ICT-a i onlajn okruženja na globalizaciju obrazovanja i prevazilaženje geografskih i jezičkih barijera. Uticaj novih medi-

ja na distribuciju znanja i informacija danas privlači posebnu pažnju. Pouzdanost onlajn informacija, priručnika, ideja, inovacija u odnosu na tradicionalne medije je takođe pitanje koje se postavlja. Prisutni procesi globalizacije u svim sferama nameću neophodnost saradnje i sinergije novih i tradicionalnih metoda diseminacije znanja. ICT i onlajn okruženje su umnogome izmijenili socijalne odnose i interakcije posljednjih godina i kao sredstvo, kreacije, komunikacije i izražavanja će nastaviti da se razvijaju, a procesi obrazovanja će se prilagođavati novoj stvarnosti i što više koristiti prednosti ICT inovacija.

LITERATURA

- [1] Štalo V. i dr.: Obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja – Učenje za sve, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&idclanak_jezik=5145, UDK 374.7:004.85.087, Stručni članak, Geod. list 2006.
- [2] Irena Macerinskiene, Birute Vaiksnoraite, The Role of Higher Education to Economic Development. VADYBA / MANAGEMENT. m. Nr. 2(11). 2006.
- [3] Radivoje Kulić-Miomir Despotović, *Uvod u andragogiju*, Zenica, Dom štampe, 2005.
- [4] Vuković Nenad, Vaspitno obrazovni sistem i sile nemjerljive (nepredvidljive), Vaspitanje i obrazovanje, br. 4, 2004 g. Podgorica, 2004.
- [5] Damjan Šečković, Obrazovanje i razvoj, Vaspitanje i obrazovanje, br. 1, Podgorica, 2004.
- [6] Backović Slobodan, Izazovi reformi obrazovanja, Vaspitanje i obrazovanje, br. 4, Podgorica, 2004.
- [7] Jacques Delors... et al. Učenje blago u nama, Izvještaj UNESCO-vog međunarodnog povjereništva za razvoj obrazovanja za 21. vijek, Educa, Zagreb, 1998.
- [8] Novica Samardžić, Obrazovanje, televizija i multimediji, Matica broj 4/5 godina 1. Matica crnogorska, Cetinje, 2001.
- [9] Pavle Gazivoda, Raskršća obrazovanja, OBOD, Cetinje, 2001.
- [10] Dušan M. Savićević, Filozofski osnovi andragogije, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva: Filozofski fakultet, Institut za pedagogiju i andragogiju, Beograd, 2002.
- [11] Dragan Đuričin, Konkurentnost i evropska integracija Srbije, Miločerski ekonomski forum 2005, Konkurentnost i evropski put, Savez ekonomista Srbije, Savez ekonomista Crne Gore, Zemun 2005.
- [12] Saša Veljković, Brend menadžment u savremenim tržišnim uslovima, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, 2010.
- [13] Adrian Turnham and Stephen Bochner, Culture Shock, Methuene Co ltd. 1986.
- [14] Branko Rakita, Međunarodne marketing strategije, Konzorcijum ekonomskih instituta Jugoslavije, Beograd, 1989.
- [15] S. Čuzović i dr Petar Ivanović, Inovacije u trgovinskom menadžmentu, Ekonomski fakultet u Nišu, 2002.

- [16] Globalizacija kao mirovni proces i njene posledice, <http://lib.socio.msu.ru/> i <http://referat.kulichki.net/>
- [17] [Http://triplec.uti.at/files/tripleC1\(2\)_Fuchs.pdf](http://triplec.uti.at/files/tripleC1(2)_Fuchs.pdf), 2005.
- [18] Jovica Trkulja, Pravni fakultet u Beogradu, Globalizacija kao potčinjavanje ili šansa <http://www.bos.org.yu/materijali/aspekti.pdf>
- [19] Mirjana Dokmanović, Ekonomska globalizacija i paradoksi, Ženski centar za demokratiju i ljudska prava, Srbija, Članak objavljen u časopisu Viktimološkog društva Srbije Temida br. 4/2003.
- [20] Marković Ž. Danilo, Globalizacija i ekološko obrazovanje, Vaspitanje i obrazovanje, br. 1, 2001. g. Podgorica, 2001.

Mladen PERAZIĆ

GLOBALIZATION OF EDUCATION IN ONLINE ENVIRONMENT

Summary

Knowledge resources of an economy today are, more then ever, under influence of globalization process. In globalised world of online environment access to information and knowledge is easier, also education costs are reduced. Globalization becomes determinant factor in development of technology and knowledge in 21 st century. Controversial features of globalization cause discussions in Academic circles which are based on idea that it is useful process, that has a key importance for future development of society and world economy, and that it is inevitable and irreversible, while others regard it as enemy, and even fear that globalization is leading towards increase of inequality among countries, increases unemployment, lowers life standard and is stopping social progress. However, nobody denies that globalization is process that includes all segments of world society development, and especially education.

Globalization of education impacts reform improvement and acceptance of latest science and technology achievements. National bodies in charge of updating education programs, programs for training and schools have easier opportunity of comparison and including latest achievements in its documents. Globalization caused forming of national qualification framework in compliance with European qualification Framework. This process understood cohesion of country's education and training system and increase of importance and recognition abroad, in such way, making easier workforce mobility process.

Impact of globalization on exchange of knowledge and information in today's Internet world is extremely important for development of human resources of each country. Distance learning and implementation of recognition system of educational achievements impacts stronger competitiveness and further development of human resources all over the world.

Key words: Globalization, Knowledge, Education, Information, Education system, Workforce mobility, Internet age, Distance learning, Recognition system of education achievements